SO‘Z TURKUMLARINI O‘QITISHDA KLASTER USULLARIDAN FOYDALANISH

Tursunova Diloromxon Erkinjon qizi
Namangan Davlat Universiteti magistratura lingvistika o'zbek tiliyo 'nalishi magistranti.
diloromtursunova699@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur tezisda ona tili darslarida so‘z turkumlarini o‘qitishda interfaol metodlardan, xususan, klaster usulidan foydalanishning ahamiyati yoritilgan. Klaster metodining o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, mavzuni tizimli o‘zlashtirishi, grammatik bilimlarni amaliyotda qo‘llashi hamda darsdagi faolligini oshirishdagi imkoniyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, so‘z turkumlarini o‘rgatishda klaster usulidan foydalanishning amaliy ko‘rinishlari va samarali jihatlari bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: ona tili, so‘z turkumlari, interfaol metod, klaster, grammatik bilim, mustaqil fikrlash, ta’lim samaradorligi, o‘quvchi faolligi.

Kirish. Bugungi ta’lim jarayonida o‘quvchilarga faqat tayyor bilimlarni berish emas, balki ularni mustaqil fikrlashga, o‘z bilimlarini amaliy faoliyatda qo‘llashga va muammoli vaziyatlarda to‘g‘ri xulosa chiqarishga o‘rgatish muhim vazifalardan biridir. Shu sababli ona tili fanini o‘qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlardan foydalanishga alohida e’tibor qaratilmoqda.Ona tili ta’limining muhim bo‘limlaridan biri morfologiya bo‘lib, unda so‘z turkumlari, ularning grammatik xususiyatlari va nutqdagi vazifalari o‘rganiladi. So‘z turkumlarini an’anaviy usulda faqat qoida va ta’riflar asosida o‘rgatish ayrim hollarda o‘quvchilarda mavzuga nisbatan qiziqishning pasayishiga olib kelishi mumkin. Bunday vaziyatda klaster metodidan foydalanish samarali natija beradi.Klaster — o‘quvchilarning muayyan mavzu bo‘yicha mavjud bilimlarini erkin ifodalash, ularni guruhlash va o‘zaro bog‘lashga asoslangan interfaol metoddir. Ushbu metodda asosiy tushuncha markazga yozilib, unga aloqador bo‘lgan tushunchalar tarmoqlar shaklida joylashtiriladi.So‘z turkumlarini o‘rganishda markaziy tushuncha sifatida **“So‘z turkumlari”** olinadi. Undan asosiy tarmoqlar chiqarilib, so‘z turkumlari guruhlarga ajratiladi. Masalan:

So‘z turkumlari

→ **Mustaqil so‘z turkumlari:** ot, sifat, son, olmosh, fe’l, ravish.

→ **Yordamchi so‘z turkumlari:** ko‘makchi, bog‘lovchi, yuklama.

→ **Alohida guruhdagi so‘zlar:** undov, taqlid va modal so‘zlar.

Bunday klaster o‘quvchiga so‘z turkumlarini nafaqat yodlab olish, balki ularning o‘zaro munosabatini anglash imkonini beradi.

Masalan, **“Ot”** so‘z turkumini o‘rganishda klasterning markaziga “Ot” so‘zi yoziladi. Undan quyidagi tarmoqlar hosil qilinadi:

Ot

→ so‘roqlari: *kim? nima?*

→ ma’nosi: shaxs, narsa, joy nomini bildiradi;

→ birlik va ko‘plik: *kitob – kitoblar*;

→ egalik: *kitobim, kitobing, kitobi*;

→ kelishik: *kitobning, kitobni, kitobga*;

→ misollar: *o‘quvchi, maktab, kitob, daraxt*.

Xuddi shu usulda sifat, son, olmosh, fe’l va boshqa so‘z turkumlarini ham o‘rgatish mumkin. Klaster metodidan darsning turli bosqichlarida foydalanish mumkin. Yangi mavzuni tushuntirishda o‘qituvchi o‘quvchilarning mavzu bo‘yicha dastlabki bilimlarini aniqlaydi. Mustahkamlash bosqichida esa o‘quvchilar kichik guruhlarga bo‘linib, berilgan so‘z turkumi bo‘yicha o‘z klasterlarini yaratadilar. Yakuniy bosqichda guruhlar o‘z ishlarini taqdim etib, bir-birining javoblarini to‘ldiradilar. Masalan, guruhlarga **“Ot”, “Sifat”, “Fe’l”** mavzulari taqsimlanadi. Har bir guruh o‘z mavzusi bo‘yicha klaster tuzadi. Klasterda so‘z turkumining so‘roqlari, ma’nosi, grammatik belgilari va misollari ko‘rsatiladi. Bu jarayonda o‘quvchilar birgalikda fikrlaydi, munozara qiladi va o‘z xulosalarini asoslaydi. Klaster metodining yana bir muhim jihati shundaki, u o‘quvchilarning vizual va mantiqiy tafakkurini rivojlantiradi. Mavzuga oid tushunchalarning tarmoqlar orqali ifodalanishi o‘quvchilarga murakkab grammatik ma’lumotlarni yaxlit tizim sifatida qabul qilishga

yordam beradi.Shuningdek, klasterdan nazorat va takrorlash jarayonida ham foydalanish mumkin. O‘qituvchi doskaga faqat **“So‘z turkumlari”** degan tushunchani yozadi va o‘quvchilardan unga tegishli tushunchalarni ketma-ket joylashtirishni so‘raydi. Natijada o‘quvchilarning mavzuni qay darajada o‘zlashtirgani aniqlanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, so‘z turkumlarini o‘qitishda klaster metodidan foydalanish ona tili darslarining mazmunli, qiziqarli va interfaol tashkil etilishiga yordam beradi. Mazkur metod orqali o‘quvchilar grammatik tushunchalarni guruhlash, taqqoslash, ular o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqlash va o‘z fikrlarini mustaqil ifodalash imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Klaster metodidan foydalanish o‘quvchilarning faolligini oshirish bilan birga, ularning mantiqiy va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi. Shu sababli so‘z turkumlarini o‘rgatishda ushbu metoddan yangi mavzuni tushuntirish, mustahkamlash, takrorlash va nazorat bosqichlarida maqsadga muvofiq foydalanish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mahmudov N., A. Nurmonov, A. Sobirov, V. Qodirov, Z. Jo‘raboyeva. Ona tili 5 – sinf; N. Mahmudov, A. Nurmonov, A. Sobirov, D. Nabiyeva. Ona tili 6 – sinf; N. Mahmudov, A. Nurmonov, A. Sobirov, D. Nabiyeva, A. Mirzaahmedov. Ona tili 7 – sinf; M. Qodirov, H. Ne‘matov, M. Abdurahmonova, R. Sayfullayeva. Ona tili 8 – sinf; N. Mahmudov, A. Nurmonov, A. Sobirov. Ona tili 9 – sinf. Rafiyev A. va boshq. O‘zbek tili va adabiyoti.
2. Ne’matov, A. G‘ulomov, M. Qodirov, M.Abduraimova. Ona tili. 6 – sinf uchun darslik. Toshkent. O‘qituvchi” 2003- y.
3. Ne’matov, A. G‘ulomov, M.Abduraimova, M. Qodirov. Ona tili. 7 – sinf uchun darslik. Toshkent. O‘qituvchi” 2000- y.
4. O‘zbek tilining asosiy imlo qoydalari” Toshkent. “O‘qituvchi” nashriyoti 1995-y.
5. O‘zbekiston Pespublikasining Ta’lim to‘g‘risidagi Qonuni. 1997-y 29-avgust.
6. Roziqov O., M.Mahmudov, B.Adizov, A.Hamroyev “Ona tili didaktikasi” Toshkent. “Yangi asr avlodi nashriyoti 2005-y.
7. To‘xliyev B., Shamsiyeva M. Ziyodova T O‘zbek tili o‘qitish metodikasi, - Toshkent, 2006.
8. To‘xliyev B., M.Shamsiyeva, T.Ziyadova. “O‘zbek tili o‘qitish metodikasi” Toshkent. “Yangi asr avlodi” nashriyoti. 2006-y.
9. Umumiy o‘rta ta’limning davlat ta’lim standarti va o‘quv dasturi. Ona tili. Adabiyot. O‘zbek tili (ta’lim boshqa tillarda olib boriladigan maktablar uchun). Toshkent. “Sharq nashriyot–matbaa konserni. 1999-yil, 1-maxsus son.
10. Y.G‘ulomov, I.Rasulov, H.Rustamov, B.Mirzaahmedov. “O‘zbek tili o‘qitish metodikasi” Toshkent. “O‘qituvchi” nashriyoti 1975-y.
11. Ona tili va uni o‘qitish metodikasi bo‘yicha darslik va o‘quv qo‘llanmalar.
12. Umumiy o‘rta ta’lim maktablari uchun ona tili fanidan darsliklar.
13. Pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlarga oid ilmiy-uslubiy adabiyotlar.
14. O‘zbek tilining morfologi